

Άγιος Μηνάς, ο φρουρός του Μεγάλου Κάστρου*

**(* Άρθρο του Μανώλη Β. Καλαϊτζάκη, Υποψ. Δρ. Τμήματος
Θεολογίας Α.Π.Θ)**

Προλογίζοντας....

Ο Άγιος Μεγαλομάρτυς Μηνάς, ο προστάτης και φρουρός της πόλεως του Ηρακλείου, αλλά και γενικότερα της Κρήτης, αποτελεί σημείο αναφοράς για κάθε κάτοικο αυτού του νησιού.

Ο μεγαλοπρεπής ναός του στο κέντρο του Ηρακλείου, αποτελεί τό χαρακτηριστικό γνώρισμα της πόλης, αλλά και προσομοιάζει τήν ψυχή του Κρητικού: ανυπότακτη σέ ξένους κατακτητές και υπερήφανη, «τά άνω ζητών...», όπως υπερήφανα και αγέρωχα ορθώνονται τό κτηριακό συγκρότημα μέ τά καμπαναριά του, ημώντας στήν ψυχή κάθε χριστιανού τόν παιάνα τής νίκης κατά του επίβουλου πειρασμικού εχθρού, «όρατοῦ και άοράτου».

Τά μαρτύρια του Αγίου, από νωρίς παρομοιάσθηκαν μέ τά μαρτύρια ενός ολόκληρου λαού, ο οποίος τόσα χρόνια υπέφερε από «ειδωλολάτρες άρχοντες» για τήν «πίστη τήν αγία», τόσο τόν καιρό της Τουρκοαιγυπτιακής, όσο και κατά τον 20^ο αιώνα, κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στήν παρακάτω αναφορά, θά προσπαθήσουμε μέσα από πηγές, αλλά και όσα κατέγραψε η λαϊκή τοπική παράδοση, νά ιχνηλατήσουμε αγιολογικά στοιχεία, τήν έλευση του Αγίου στήν Κρήτη, τήν συνύπαρξη και ιστορία των δύο ναών του, οι οποίοι δεσπόζουν στό κέντρο του Ηρακλείου, καθώς και τά μεγάλα θαύματα, τά οποία σχετίζονται με τήν ιστορία της πόλης.

Σ' αυτό τό όμορφο ταξίδι μέσα στήν ιστορία του τόπου μας, ας είναι ο Άγιος Μηνάς βοηθός στήν προσπάθειά μας!

Η Θαυματουργή Εικόνα του Αγίου Μηνά, πιθανόν έργο του Γεωργίου Καστροφύλακα, 18^{ος} αϊ.
(φυλάσσεται στο μικρό Ιερό Ναό του Ηρακλείου)

Εισαγωγικά Αγιολογικά στοιχεία

Σε όλους τούς τόπους της αγαπημένης μας Ελλάδας, σέ χωριά και πόλεις, οι κάτοικοι έχουν τόν προστάτη και πολιούχο Αγίο τους, για νά αναπέμπονται οι προσευχές τους, οι δεήσεις, οι παρακλήσεις και οι σκέψεις τους, είτε αυτές είναι λόγια ευχαριστιών, είτε δάκρυα πόνου.

Απορίας άξιο είναι, εάν οι Άγιοι πραγματικά «επιλέγουν» τούς τόπους πού θέλουν να παραμείνουν, ή οι άνθρωποι, μέσα από τη λογική της ευσέβειας και της προσευχής συνδέουν συγκεκριμένους Αγίους, οι οποίοι φυλάττουν και αντιπροσωπεύουν τήν πόλη τους.

Γιά τήν Κρήτη και συγκεκριμένα την πόλη του Ηρακλείου, ο συνδυασμός των πολιούχων προστατών Αγίων, του Αγίου Αποστόλου Τίτου, πρώτου ιεράρχου Κρήτης και του Αγίου Μηνά, του αθληφόρου, μεγαλομάρτυρος και αρματωμένου, φαντάζει ιδανικός...

Διότι, ο μέν Άγιος Τίτος, «του Παύλου συνέκδημος και μαθητής γεγονώς»¹, ήταν ο πρώτος ιεράρχης και ποιμένας του νησιού και τό φυλάττει ανέκαθεν από κάθε πνευματική επιβουλή, στηρίζει τούς διαδόχους του αγίους αρχιερείς της Κρήτης, μεταδίδοντας τους τη θεία αποστολική διαδοχή στη θεόσωστο και αποστολή νήσο μας.

Από τήν άλλη ο Άγιος Μηνάς, ο αρματωμένος στρατιώτης του Χριστού, είναι ο συμπολεμιστής ενός ολόκληρου λαού, ο οποίος σαν απλός στρατιώτης αγωνίστηκε έφιππος στίς μεγάλες εθνικές και ιστορικές στιγμές της πόλης και του νησιού μας γενικότερα, τόσο στους δύσκολους καιρούς της Ενετικής και Τουρκικής κατοχής, όσο και κατά τόν 20^ο αιώνα, κατά το βομβαρδισμό του Ηρακλείου από τά ναζιστικά αεροπλάνα τόν Μάϊο του 1941.

Έπρεπε λοιπόν τό «Μεγάλο Κάστρο» νά έχει Άγιο των αρμάτων, για να τό προστατεύει. Αυτό θά σκέφτηκαν οι παλαιότεροι Καστρινοί και κάλεσαν τόν Άγιο Μηνά από τήν Αίγυπτο νά μείνει κοντά τους.

«Αλάκερη η πολιτεία ήταν ενα φρούριο, η κάθε ψυχή ήταν κι αυτή ένα φρούριο αιώνιο πολιορκούμενο κι είχαν καπετάνιο ένα άγιο, τον Αι –Μηνά, τον προστάτη του Μεγάλου Κάστρου. Όλη τη μέρα στέκουνταν ακίνητος στο κόνισμα του, μέσα στη μικρή εκκλησία του, καβάλα σε ψαρί άλογο, και κρατούσε όρθιο ένα κόκκινο κοντάρι. Κοντοσουρογένης, ηλιοκαμένος, αγριομάτης....φορτωμένος με τ' ασημένια ταξίματα...Έμενε ακίνητος όλη τη μέρα και καμώνονταν πως ήταν τάχατε μονάχα ζωγραφιά – μπογιά και σανίδι. Μα ευτής ως έπεφτε η νύκτα και μαζεύονταν οι Χριστιανοί στα σπίτια τους, κι ένα ένα έσβυναν τα φώτα, έδινε μια, αναμέριζε τ' ασημένια ταξίματα και τις μπογιές, σπιρούνιζε το άλογο του κι έφερνε βόλτα τους ρωμείικους μαχαλάδες. Έβγαϊνε περιπολία. Δεν ήταν, μαθές, αυτός για τους Καστρινούς μονάχα άγιος, ήταν ο Καπετάνιος τους. Καπετάν Μηνά τον έλεγαν και του πήγαιναν και του άναβαν κερι, τον κοίταζαν πολλήν ώρα και ποιός ξέρει τι παράπονα θα του' χαν που αργούσε να λευτερώσει την Κρήτη». Αυτά αποτύπωνε

¹ Απολυτίκιον Αγίου Τίτου.

χαρακτηριστικά ο Νικ. Καζαντζάκης, γείτονας του Αγίου Μηνά, στον πρόλογο του βιβλίου του «Καπετάν Μιχάλης», όταν αφηγούνται τα παιδικά του χρόνια..

Από τό Συναξάρι μαθαίνουμε, ότι ο Άγιος γεννήθηκε στήν Αίγυπτο στά μέσα περίπου του 3^{ου} αιώνα, από γονείς ειδωλολάτρες, αλλά έγινε χριστιανός από τήν εφηβική του ηλικία.

Όταν ενηλικιώθηκε, αποφάσισε νά κάνει καριέρα στόν Ρωμαϊκό στρατό καί υπηρέτησε σάν αξιωματικός στό Ρωμαϊκό ιππικό, κοντά στό Κοτύαιον της Φρυγίας, στήν Μικρά Ασία.

Τό 303 μ.Χ. ξεκινά ο διωγμός των Χριστιανών από τόν αυτοκράτορα Διοκλητιανό καί έπειτα από τόν διάδοχό του Μαξιμιανό, πού διαρκεί μέχρι τό 313 μ.Χ.

Ο Άγιος Μηνάς, σταθερός στήν πίστη του, παραιτείται από τό Ρωμαϊκό στρατό καί ασκητεύει στά βουνά. Σε ηλικία περίπου 50 ετών, θείο όραμα του αποκάλυψε ότι έχει φτάσει η ώρα νά μαρτυρήσει. Εγκατέλειψε τήν προστασία του βουνού καί κατέβηκε στήν πόλη, όπου μπροστά στους ειδωλολάτρες, ομολόγησε ότι είναι Χριστιανός.

Συνελήφθη, οδηγήθηκε στή φυλακή καί βασανίστηκε φρικτά. Τόν μαστίγωσαν, τόν έγδαραν καί τόν έσυραν γυμνό σέ δρόμο μέ κοφτερές πέτρες. Παρά τό φρικτό μαρτύριό του, ο Άγιος δέν δέχτηκε νά αρνηθεί τήν πίστη του καί στό τέλος αποκεφαλίστηκε.²

Η κατ' Ανατολάς παράδοση της Εκκλησίας μας γιά τόν Άγιο Μηνά, τόσο δηλαδή η Συροαραβική, η Κοπτική καί η Αιθιοπική, όσο καί η Βυζαντινή, έχουν εμπλουτισθεί από πολλά υμνολογικά καί συναξαριακά κείμενα.³ Όλες όμως οι πηγές συνηγορούν στο γεγονός, ότι έχουμε μπροστά μας έναν στρατιωτικό μάρτυρα Αιγυπτιακής καταγωγής. Ακόμα καί τό όνομα «Μηνάς» είναι αιγυπτιακό καί αναφέρεται στόν πρώτο μετά τούς θεούς, βασιλέα της Αιγύπτου.⁴

Από τήν ελληνική αγιολογική φιλολογία συμπεραίνουμε, ότι έχουν γραφεί πλήθος κειμένων, όπως μαρτύρια, εγκώμια, συναξάρια, συλλογές θαυμάτων, κανόνες, πολλά τροπάρια καί στίχοι. Τά έργα αυτά καλύπτουν μία χρονική περίοδο περίπου 1500 ετών, από τόν 5^ο αιώνα μέχρι τίς ημέρες μας.⁵

Χαρακτηριστικές είναι οι αρχαιότερες ακολουθίες, οι οποίες έχουν έντονα αγιολογικά στοιχεία καί προέρχονται κυρίως, από τήν Κρήτη καί τήν Κύπρο.

Γιά τήν μέν Κρητική ακολουθία, πρώτος συγγραφέας της αναφέρεται ο λόγιος Μητροπολίτης Ρεθύμνης καί Αυλοποτάμου Ιλαρίων Κατσούλης, (1869-1880), η οποία είναι καθαρά πανηγυρική καί εμπλουτίστηκε αργότερα από τόν έτερο διάδοχό του,

² Συναξάρι Μηναιίου Νοεμβρίου ια', Εκδοσις ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

³ Δετοράκη Θεοχάρη, Καθ. Παν/μιου Κρήτης: *Μηνᾶς ὁ Μεγαλομάρτυς, Ὁ Ἅγιος τοῦ Μεγάλου Κάστρου*, Ἡράκλειον 1995, σελ.48

⁴ Διοδώρου Σικελιώτη: *Βίοι, Τόμος Ι, 45, εἰς τό ὁ.π. Μηνᾶς ὁ Μεγαλομάρτυς, Ὁ Ἅγιος τοῦ Μεγάλου Κάστρου*, Ἡράκλειον 1995, σελ.49

⁵ Δετοράκη Θεοχάρη, ο.π., σελ.30

λόγιο Μητροπολίτη Ρεθύμνης Θεόδωρο Τζεδάκη, ενώ η Κυπριακή ακολουθία είναι ποίημα του λόγιου ιεροδιακόνου Αβερκίου της Μονής Μαχαιρά (περί τόν 17^{ον} αιώνα).⁶

Η «έλευση» της λατρείας του Αγίου Μηνά στην Κρήτη.

Ο Άγιος λοιπόν, όπως βλέπουμε από τα συναξάρια και τις ακολουθίες του, υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλής, όχι μόνο για τούς απλούς ανθρώπους, αλλά και λόγω του χαρακτήρα του (στρατιωτικός Άγιος) σέ πολλούς αυτοκράτορες του Βυζαντίου.

Η λατρεία του κυριαρχεί τόν 5^ο και τόν 6^ο αιώνα, όπου τότε κτίζονται ναοί και μοναστήρια γύρω από τήν Μεσογειακή λεκάνη και ειδικά στην Αίγυπτο, τά Ιεροσόλυμα, τήν Κωνσταντινούπολη, τή Θεσσαλονίκη, τή Ρώμη, τήν Κρήτη και τήν περιοχή της Φρυγίας, της Μικράς Ασίας⁷.

Ιδιαίτερα στο χώρο του ενδιαφέροντός μας, στην Κρήτη, η λατρεία του Αγίου Μηνά, εικάζεται ότι ήλθε λόγω των στενών εμπορικών σχέσεων της Κρήτης μέ τήν Αίγυπτο και τήν Μικρά Ασία. Αλλωστε, από τά χρόνια ακόμα της Μινωϊκής Κρήτης, οι στενές εμπορικές σχέσεις Κρητών και Αιγυπτίων αλλά και Φρύγων και Κιλικών έδωσαν στό φως μέσω ανασκαφών πολλά αρχαιολογικά ευρήματα, τά οποία μαρτυρούν όχι μόνο εμπορικές ανταλλαγές, αλλά και πολιτιστικές και θρησκευτικές επιρροές.

Όπως και νά έχουν τά πράγματα, ιστορείται ήδη ναός του Αγίου Μηνά στην περιοχή του Ηρακλείου, κατά τήν εποχή του Νικηφόρου Φωκά (961 μ.Χ.), κοντά στην κωμόπολη Βασιλειές Τεμένους.

Σύμφωνα μέ ιστορικά στοιχεία, αλλά και τις προφορικές μαρτυρίες και παραδόσεις, πολλοί απόστρατοι και παλαίμαχοι στρατιωτικοί του στρατού του Νικηφόρου Φωκά, μετά τήν ανακατάληψη της Κρήτης από τον Αραβικό κατακτητή, εγκαταστάθηκαν στην περιοχή και έκτισαν εκκλησίες. Οι παλαίμαχοι ήταν κυρίως Μικρασιάτες έποικοι, οι οποίοι μετέφεραν τή λατρεία του Αγίου Μηνά στην Κρήτη.

Κάπου εκεί βρίσκουμε και τό μοναστήρι του Αγίου Μηνά στό Σκαλάκι Πεδιάδος, λίγα χιλιόμετρα ανατολικά από τό Ηράκλειο, τό οποίο σήμερα εμφανίζεται δυστυχώς ερειπωμένο, μέ ανεξίτηλα τά σημάδια από τό πέρασμα των αιώνων⁸.

⁶ ο.π., σελ. 44-46

⁷ ο.π., σελ. 55-56

⁸ Δετοράκη Θεοχάρη, Καθ. Παν/μιου Κρήτης: *Μηνᾶς ὁ Μεγαλομάρτυς, Ὁ Ἅγιος τοῦ Μεγάλου Κάστρου, Ηράκλειο 1995, σελ. 73-74*

Ο πρώτος Ναός του Αγίου Μηνά

Όπως είδαμε σε προηγούμενη παράγραφο, λίγο έξω από τό Ηράκλειο, υπήρχε μοναστήρι του Αγίου, στο χωριό Σκαλάκι Πεδιάδος. Αυτό έμελλε νά διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, δεδομένου, ότι κατά τά τελευταία χρόνια της Ενετοκρατίας, απετέλεσε τήν έδρα του τότε Μητροπολίτη Κρήτης Γεράσιμου Λετίτζη (1725-1775), ο οποίος μή έχοντας Μητροπολιτικό Ναό στό τότε Μεγάλο Κάστρο, αναγκαζόταν νά διαμένει στό μισοερειπωμένο μοναστήρι πού προείπαμε.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο καί λυπηρό, ότι η «Γαληνοτάτη Δημοκρατία» της Βενετίας, η οποία κυριάρχησε μέ τήν κατάκτηση της Κρήτης από τό 1204 -1669, φρόντισε νά διαμελίσει τήν Κρητική Εκκλησία, μέ τήν απομάκρυνση του ορθοδόξου Μητροπολίτη καί των Επισκόπων της νήσου.

Μολονότι αποκόπηκε από τήν Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, η κρητική ψυχή προσπάθησε νά διατηρηθεί αλώβητη, παρά τίς πιέσεις καί τούς καθολικούς «μισσιοναρίους». Σημαντικά καί πνευματοφόρα Κρητικά μοναστήρια διατήρησαν άσβεστη τή βυζαντινή ορθόδοξη παράδοση, μέσα από τούς λόγιους μοναχούς καί τόν απλό κλήρο, οι οποίοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στή διατήρηση της ορθοδόξου πίστης καί παραδόσεως, κυρίως στή ύπαιθρο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα «πνευματικής κυψέλης» είναι τά μοναστήρια της Αγκαράθου, Απεζανών, Τοπλού, Επανωσήφη, Τζαγκαρόλων, Γουβερνέτου, όπου μεγάλες προσωπικότητες υπήρξαν τρόφιμοι καί πνευματικοί καθοδηγητές, όπως ο Μάξιμος Μαργούνιος, ο Μελέτιος Πηγάς, ο Κύριλλος Λούκαρης καί άλλοι.⁹

Το 1669 έχουμε την ολοκληρωτική κατάκτηση της Κρήτης, με την άλωση του Χάνδακα από τους Οθωμανούς.

Μία από τίς πρώτες διοικητικές πράξεις των Οθωμανών, είναι η αποκατάσταση της ορθόδοξης ιεραρχίας στό νησί. Ήταν πάγια η τακτική της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία αποσκοπούσε στόν ψυχολογικό επηρεασμό των ορθοδόξων Κρητών, οι οποίοι έβλεπαν, μετά από χρόνια, ορθόδοξους ιεράρχες στό νησί. Τό 1647 έχουμε τή χειροτονία του Νεοφύτου Πατελάρου, αδελφού της Μονής Αγκαράθου ως Μητροπολίτη Κρήτης, ο οποίος χειροτονεί ορθόδοξους ιεράρχες στήν Κρήτη. Είκοσι χρόνια πριν από τήν οριστική κατάληψη της Κρήτης από τους Οθωμανούς, η Κρήτη έχει ξανά ορθόδοξους ιεράρχες¹⁰.

Στό τέλος κυρίως του 17^{ου} αιώνα αρχίζει μία νέα περίοδος δράσης της Εκκλησίας στήν Κρήτη, συνέπεια των μεγάλων ιστορικών γεγονότων της εποχής: η αποτυχημένη πολιορκία της Βιέννης τό 1683, η συνθήκη του Κάρολιτς (1699) καί η συνθήκη του Πασσάροβιτς (1716), αποτελούν τό τέλος της επεκτατικής στρατηγικής

⁹ Δετοράκη Θεοχάρη, Όμ. Καθ. Παν/μιου Κρήτης: *Ιστορία τής Εκκλησίας τής Κρήτης, Συνοπτικό Διάγραμμα, Ηράκλειο 2016*, σελ. 53-57

¹⁰ ο.π.,σελ. 67

της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τά πρώτα δείγματα παρακμής. Αντίθετα η θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, οι κοινωνικές δυνάμεις και η αστική τάξη λαμβάνουν, τηρουμένων πάντοτε των αναλογιών, σημαντικά προνόμια.¹¹

Ο Γεράσιμος Λετίτζης, εκμεταλευόμενος τή συγκυρία, απευθύνεται στο Φανάρι και τήν Υψηλή Πύλη και κατορθώνει νά αποσπάσει σουλτανικό φιρμάνι για τήν ανακαίνιση ερειπωμένου ναού στο κέντρο του Μεγάλου Κάστρου, ναού πού μαρτυρίες και παραδόσεις αναφέρουν ότι ήταν δίκλιτος, αφιερωμένος από τήν αρχή στον Άγιο Μηνά και στον άγιο Μαρτίνο ή στην Παναγία «Φοβερά Προστασία».

Ο Γεράσιμος, έχοντας και τήν υποστήριξη της τοπικής χριστιανικής κοινότητας του Ηρακλείου, κατορθώνει εν μέσω πολλών αντιδράσεων (γενιτσαρικών αλλά και σιναϊτικών) νά ανακαινίσει τό ναό. Τά εγκαίνια πραγματοποιούνται τό Νοέμβριο του 1735 και ο ναός αρχίζει νά δέχεται δειλά δειλά τούς πιστούς της χριστιανικής κοινότητας, τς δωρεές των πιστών αλλά και προεστώτων.

Τό θαύμα του 1826....

Ο ναός συνδέθηκε από νωρίς μέ τήν ιστορία του τουρκοκρατούμενου Χάνδακα και ο Άγιος Μηνάς τιμάται ως ο άγρυπνος φρουρός και υπερφυσικός προστάτης του Ηρακλείου.

Μέ τήν προστασία των χριστιανών από τήν μανία των γενίτσαρων, συνδέεται τό μεγάλο θαύμα του Απριλίου του 1826, τό οποίο, η λαϊκή παράδοση και οι μαρτυρίες, έχουν διασώσει και μεταλαμπαδεύσει, σέ σημείο νά υπάρχει ξεχωριστή πανηγυρική τελετή κάθε Τρίτη του Πάσχα «Ανάμνησις του εν έτει 1826 γενομένου θαύματος υπό του Αγίου Ενδόξου Μεγαλομάρτυρος και Θαυματουργού Μηνά, ότε τούς χριστιανούς του Μεγάλου Κάστρου εκ βεβαίας σφαγής διεσώσατο».

Η κύρια πηγή για τό θρυλούμενο θαύμα, προέρχεται από τήν αφήγηση του εξ Αγίων Παρασκιών Πεδιάδος καταγομένου λογίου ιατροῦ Στεφάνου Νικολαΐδου, ο οποίος σέ ηλικία 10 ετών, έζησε τό θαύμα, κράτησε στή μνήμη του ζωηρή τήν εντύπωση της θαυματουργικής παρέμβασης του Αγίου Μηνά και εξέδωσε τήν πρώτη ακολουθία τό 1876.¹²

Σύμφωνα μέ τήν παράδοση αυτή, οι Οθωμανοί θεώρησαν καταλληλότερη στιγμή για νά ξεσπάσουν τήν καταδιωκτική μανία τους εναντίον της χριστιανικής κοινότητας της πόλης, όταν οι πιστοί θά είχαν συγκεντρωθεί τήν Τρίτη του Πάσχα στο ναό του Αγίου Μηνά. Τήν ώρα πού διαβαζόταν τό ιερό Ευαγγέλιο, στίφη αλλοθρήσκων περικύκλωσαν τό Ναό, έτοιμα νά εισέλθουν στο Ναό και νά σφαγιάσουν τούς πιστούς. Ξαφνικά όμως εμφανίστηκε ένας γενειοφόρος γέροντας, ο οποίος έφιππος και μέ γυμνό ξίφος, άρχισε νά τρέχει γύρω από τό ναό, προστάζοντας τούς Τούρκους νά απομακρυνθούν. Στο πρόσωπό του, οι Οθωμανοί διέκριναν τόν Αγίαν αγά, Τούρκο Διοικητή της φρουράς του Ηρακλείου. Άρκετοί από

¹¹ Αρχιμ. Νανάκη Ανδρέα: *Εκκλησία, Γένος, Ελληνισμός*, Κατερίνη 1993, σελ.15

¹² Παρλαμά Μενελάου: *Ιστορικά και βιογραφικά σημειώματα του Στεφ. Νικολαΐδου, Κρητικά Χρονικά Γ' 1949* σελ. 292. εις τό Δετοράκη Θεοχάρη, Καθ. Παν/μιου Κρήτης: *Μηνάς ό Μεγαλομάρτυς, Ό Άγιος του Μεγάλου Κάστρου*, Ηράκλειο 1995, σελ. 111.

αυτούς έτρεξαν νά διαμαρτυρηθούν γιά τήν ματαίωση της σφαγής, αλλά η διαβεβαίωση όμως του διοικητή, ότι δέν είχε απομακρυνθεί από τό σπίτι του, επιβεβαίωσε τή θαυματουργική παρέμβαση του Αγίου Μηνά, σέ βαθμό νά τιμάται από τότε καί από πολλούς Οθωμανούς του Ηρακλείου.

Η ανοικοδόμηση του νέου ναού.

Σάν ανταπόδοση των όσων είχε κάνει ο Άγιος Μηνάς, πλήθος πολύ συνέρεε, ώστε η μικρή εκκλησούλα πλέον νά μην τους χωρά. Τότε τό χρονικό διάστημα από τό 1862 -1895, η ευσέβεια των κατοίκων ύψωσε νέο, μεγαλόπρεπο καί αξιοσέβαστο οικοδόμημα, ο οποίος θεωρείται ένας από τούς επιβλητικότερους ναούς της ορθόδοξης ανατολής.

Η οικονομική καί πνευματική ανάπτυξη της Ρωμιοσύνης φανερώνεται με τήν ανοικοδόμηση ναών, εκπαιδευτηρίων καί άλλων κοινωφελών ιδρυμάτων.¹³

Οι παραχωρήσεις μέ τό Χάττι Χουμαγιούν (1856) καί ιδιαίτερα μετά τό κίνημα του Μαυρογένη (1858), αναγκάζουν τό σουλτάνο νά παραχωρήσει αρκετά προνόμια θρησκευτικά, φορολογικά καί εμπορικά.¹⁴

Ως αποτέλεσμα αυτών των προνομίων, έχουμε την ανάπτυξη της χριστιανικής κοινότητας μέ τό θεσμό της Δημογεροντίας.

Οι δημογέροντες, μαζί μέ το δραστήριο Μητροπολίτη Κρήτης Διονύσιο Χαριτωνίδα έξ Αδριανουπόλεως (1858-1868), μετέπειτα Οικουμενικό Πατριάρχη Διονύσιο Ε' (1887-1891), συγκροτούν επιτροπή καί αποφασίζουν τήν ανέγερση νέου μεγαλοπρεπούς ναού, επ' ονόματι του προστάτου καί φρουρού του Ηρακλείου Αγίου Μηνά.¹⁵

Αρχιτέκτονας του ναού επιλέχθηκε ο ηπειρώτης Αθανάσιος Μούσης καί ο θεμέλιος λίθος τέθηκε τήν 25^{ην} Μαρτίου 1862.

Ένα τόσο κολοσσιαίο για την εποχή έργο, όπως ήταν φυσικό, χρειάσθηκε τριάντα ολόκληρα χρόνια νά αποπερατωθεί, όπως καί σημαντικά χρηματικά ποσά. Σάν από θαυματουργική παρέμβαση όμως, ο ίδιος ο Σουλτάνος Αμπντούλ Αζίζ Χάν έθεσε τό έργο υπό τήν οικονομική εποπτεία του καί απέστειλε αμέσως μέ τήν έναρξη των εργασιών, χορηγία σαράντα χιλιάδων γροσίων.¹⁶

Μετά από πολλές περιπέτειες, κινδύνους καί απογοητεύσεις, ο Μητροπολίτης Κρήτης Τιμόθεος Καστρινογιαννάκης (1862 -1897) εγκαινιάζει τήν Κυριακή των Μυροφόρων 16 Απριλίου 1895 τό νέο, μεγαλοπρεπέστατο ναό, ο οποίος είναι τρίκλιτος, σταυροειδής μετά τρούλου.

¹³ Νανάκη Ανδρέα, Μητρ. Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου καί Βιάννου: *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία*, Θεσσαλονίκη 2013, σ.158

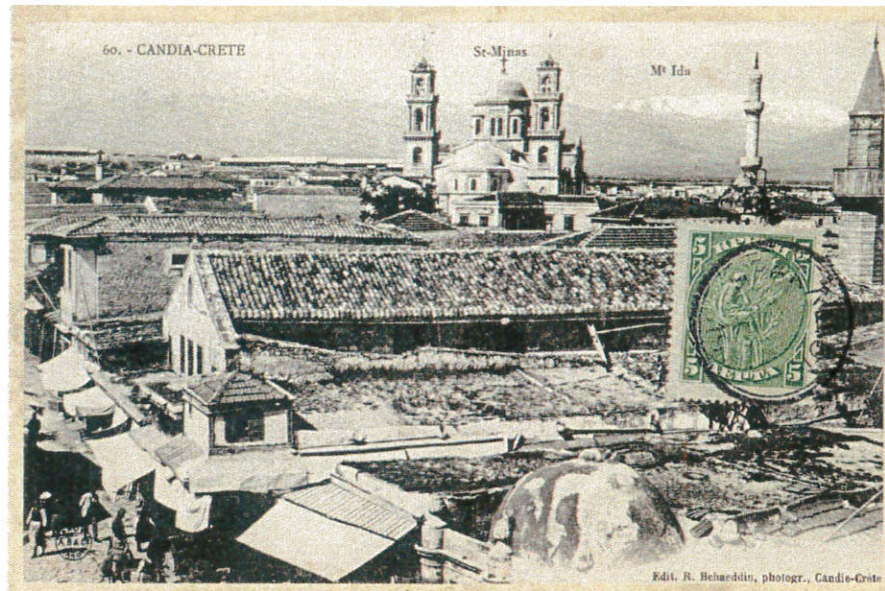
¹⁴ Δετοράκη Θεοχάρη, Καθ. Παν/μιου Κρήτης: *Ιστορία τής Κρήτης*, Αθήνα 1986, σ.358-359

¹⁵ Δετοράκη Θεοχάρη, Καθ. Παν/μιου Κρήτης: *Μηνάς ό Μεγαλομάρτυς, Ό Άγιος του Μεγάλου Κάστρου*, Ηράκλειο 1995, σ.117

¹⁶ ο.π., σ. 120

Τά τρία κλίτη απηχούν τήν εκκλησιαστική Ιστορία της νήσου: τό κεντρικό κλίτος είναι αφιερωμένο στόν «φρουρόν Ηρακλείου» Άγιο μεγαλομάρτυρα Μηνά, τό δεξιό κλίτος στόν πρωτόθρονο Άγιο Απόστολο Τίτο καί τό αριστερό στους Άγίους Δέκα Μάρτυρες της Κρήτης.

Ο νεοανεγερθείς Ιερός Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Μηνά Ηρακλείου, σε επιστολικό δελτάριο των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Τό θαύμα του 1941.

Περίπου εκατό χρόνια μετά τήν θαυματουργική παρέμβαση του Αγίου τήν Τρίτη του Πάσχα 1826, ο άγιος έμελλε νά προστατεύσει γιά άλλη μιά φορά, τό ναό του καί τήν πόλη του Ηρακλείου από εχθρική απειλή.

Βρισκόμαστε χρονικά στο πρώτο έτος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, στην αρχή μιας από τίς ηρωϊκότερες μάχες, καταγεγραμμένη καί αυτή στις δέλτους της ιστορίας γιά τόν Ελληνισμό καί ιδιαίτερα τήν Κρήτη καί τό Ηράκλειο: τή Μάχη της Κρήτης.

Ο ηρωϊκός Ελληνικός στρατός, μετά τήν κατάρρευση του μετώπου από τή Γερμανική εισβολή, συνθηκολογεί καί υποχωρεί από τή Βόρειο Ελλάδα και τη Γραμμή Μεταξά. Οι Γερμανοί εισέρχονται στην Αθήνα τόν Απρίλιο του 1941 καί ο Χίτλερ παίρνει τήν απόφαση, συνεπικουρούμενος από τόν στρατηγό των αλεξιπτωτιστών Kurt Student, νά καταλάβουν από αέρος τήν Κρήτη, δημιουργώντας προγεφύρωμα μεταξύ ηπειρωτικής Ελλάδος καί Βορείου Αφρικής. Τελικός προορισμός, τά ενεργειακά εδάφη της Μοσούλης καί της Περσίας.

Η προσπάθεια για την κατάληψη ξεκίνησε μέ σφοδρό βομβαρδισμό των μεγάλων πόλεων της Κρήτης, από τό Μάλεμε μέχρι καί τό Οροπέδιο Λασιθίου. Η κατάκτηση του νησιού εξαρτιόταν από τήν κατάληψη των τριών αεροδρομίων, του Μάλεμε στά Χανιά, του Ηρακλείου καί του Τυμπακίου.¹⁷

¹⁷ Cartier Raymond, *La seconde Guerre Mondiale*, Τόμος Α' Εκδοτική ΠΑΠΥΡΟΣ 1995, σ. 286 - 287

Μέσα στή φωτιά, τίς βοές των αεροσκαφών καί τό σωρό των ερειπωμένων σπιτιών, ο ναός του Αγίου Μηνά παρέμεινε όρθιος. Ακόμα καί όταν βόμβες έπεσαν δίπλα ή πάνω στόν τρούλο, δέν εξερράγησαν, αλλά έπεσαν στό έδαφος, τρανή μαρτυρία της θαυματουργικής παρέμβασης του Αγίου.

Ακόμα καί σήμερα, μέσα από φωτογραφικά ντοκουμέντα εκείνης της εποχής, πολλοί είναι αυτοί πού μαρτυρούν ότι, γύρω από τό ναό έστεκαν σωροί από χαλάσματα καί ερειπωμένα από τούς βομβαρδισμούς σπίτια, ενώ ο ναός του Αγίου Μηνά ύψωνε τό σταυρό της αληθείας στόν ουρανό αγέρωχος καί υπερήφανος, ώστε «θαυμάζειν τόν ήγεμόνα λίαν»¹⁸, όταν κατά τήν κατάληψη του Ηρακλείου από τούς Γερμανούς, οι εμπορικοί δρόμοι (Λεωφ. Καλοκαιρινού, τό Καμαράκι, η πλατεία Ίδης) ήταν σωρός από χαλάσματα.

Για άλλη μιá φορά ο Άγιος Μηνά ήταν εκεί και διέσωσε τούς κατοίκους του Ηρακλείου μέ τή θαυματουργική παρουσία του καί έγινε σύμβολο αντίστασης καί θάρρους ενάντια στό νέο κατακτητή.

¹⁸ Ματθ. ΚΖ' 14

ΠΗΓΕΣ

ΔΕΤΟΡΑΚΗ Θεοχάρη, Καθηγητού Παν/μιου Κρήτης: *Ιστορία της Κρήτης*, Αθήνα 1986.

ΔΕΤΟΡΑΚΗ Θεοχάρη, Καθηγητού Παν/μιου Κρήτης: *Μηνᾶς ὁ Μεγαλομάρτυς, Ὁ Ἅγιος τοῦ Μεγάλου Κάστρου*, (Τιμητικός Τόμος Ἐκατονταετηρίδος Ἰ. Μ. Ναοῦ Ἁγ. Μηνᾶ 1895-1995), Ἡράκλειο 1995

ΔΕΤΟΡΑΚΗ Θεοχάρη, Ὁμότιμου Καθηγητού Παν/μιου Κρήτης: *Ιστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, Συνοπτικό Διάγραμμα*, (Ἐπετειακή Ἔκδοσις τοῦ ἐπισημοῦ Δελτίου Ἐκκλησίας Κρήτης ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΙΤΟΣ, μέ ἀφορμή τὴν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Κρήτῃ) Ἡράκλειο, Ἰούνιος 2016

ΔΙΟΔΩΡΟΣ Σικελιώτης: *Βίοι*, Τόμος Ι, 45

ΝΑΝΑΚΗ Ἀνδρέα, Ἀρχιμανδρίτου: *Ἐκκλησία, Γένος, Ἑλληνισμός*, Κατερίνη 1993.

ΝΑΝΑΚΗ Ἀνδρέα, Μητροπολίτου Ἀρκαλοχωρίου, Καστελλίου καὶ Βιάννου: *Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στὴν ὕστερη Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία*, Θεσσαλονίκη 2013.

ΠΑΡΛΑΜΑ Μενελάου: *Ἱστορικά καὶ βιογραφικά σημειώματα τοῦ Στεφ. Νικολαΐδου*, Κρητικά Χρονικά Γ' 1949.

Ματθαίου. ΚΖ' 14

ΣΥΝΑΞΑΡΙ Μηναιίου Νοεμβρίου ια', Ἔκδοσις ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

CARTIER Raymond, *La seconde Guerre Mondiale*, Τόμος Α Ἐκδοτικὴ ΠΑΠΥΡΟΣ 1995, σ. 286 – 287